

Filolog Nietzsche'nin Felsefesi

The Philosophy of Nietzsche as a Philologist

Kubilay Hoşgör

Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü

hosgorkubilay@gmail.com

0000-0003-2257-2571

Gönderim Tarihi: 29.11.2022 - Kabul Tarihi:26.12.2022

Öz Bu çalışma, *Tragedyanın Doğuşu* hakkında geçmişte yaşanmış bir polemik konu ediyor. Onu burada hatırlayınca, Nietzsche'nin poetik stiline adeta uyuşturucu etkisi yapıp yapmadığını sormak gerekir. Nietzsche geleceği temsil eder, gelenek karşıtlarının kutsalıdır. Ne nihilisttir, ne de irrasyonalist; aksine boş ve irrasyonel dünyanın habercisidir. Benzersiz bir kavrayış gücünün poetik yetiyle kaynaştığı yerde kendini dışavuran bir 'kâhin'. Onun felsefesine genel bir bakış, dehasını teslim etmeyi gerektirir. Ancak bu çalışma onun ilk kitabı hakkında. Bu kitap etrafında ortaya çıkan bir polemik hakkında. *Tragedyanın Doğuşu*, Nietzsche'nin bir filolog olarak akademik kariyerini sonlandıran yolu açmıştır. Çünkü ondokuzuncu yüzyılın en büyük filologlarından biri tarafından, bu kitabın meslek ahlakına uygun olmadığı iddia edilmektedir. Hatta onun yazarı bilgisiz bir şarlatanıdır. Bir başkası onun bilimsel olarak ölü olduğunu ileri sürmektedir. Bunları ileri sürenler tüm zamanların en büyük filologlarıdır. Şimdi bu iddiaları nasıl anlamalıyız? Onlarla hesaplaşmadan *Tragedyanın Doğuşu* okunabilir mi? Bu kitabın felsefe tarihi için önemi nedir? Elbette o, bir filozofun eseriye! Yoksa onun bir filologun eseri olduğunu mu düşünmeliyiz? Bu durumda yöneltilen eleştirileri nasıl görmezden geleceğiz? Eğer bu eleştirilerde bir haklılık payı varsa, o Nietzsche'nin felsefesinin bütününde karşımıza çıkan stil için de geçerli olmaz mı? Eğer öyleyse, Schopenhauer'ın Hegel'e ve Hegelcilere 'sofist' yakıştırması, Nietzsche'ye de uygun düşmez mi? Yoksa bu büyük bir hata mıdır? Çalışmamda bu türden sorular etrafında *Tragedyanın Doğuşu*'nun bana düşündürdüklerini ele alıyorum.

Anahtar sözcükler: *Tragedyanın Doğuşu*, Wilamowitz-Moellendorff, Dionysos, Apollon, Schopenhauer, klasik filoloji, stil sorunu

Abstract This work deals with a past polemic about *The Birth of Tragedy*. Remembering it, here it is necessary to ask whether Nietzsche's poetic style was almost drugged. Nietzsche represents the future, and he is a sacred for the unorthodox views. He is neither a nihilist nor an irrationalist; rather he is the harbinger of an empty and irrational world. A 'seer' who manifests himself where a unique power of understanding fuses with poetic competence. An overview of his philosophy necessitates an acknowledgement of his genius. However this work is about his first book. It's about a polemic that arose around this book. *The Birth of Tragedy* paved the way that ended his academic career as a philologist. Because as claimed by one of the greatest philologists of the nineteenth century, this book is unprofessional. Even, he maintains the author of this book is an ignorant charlatan. For some others, this book is dead in a scientific manner. Those who put them forward are the greatest philologists of all time. How should we evaluate these claims? Can we properly read *The Birth of Tragedy* without coming to terms with their claims? What is the significance of this book for the history of philosophy? If indeed it is counted as a book of a philosopher, or should we consider it as a work of a philologist? How can we ignore the critiques in this case? If there is some truth in these critiques, wouldn't it also apply to the style we encounter throughout Nietzsche's philosophy? If so, Schopenhauer's ascription to Hegel and the

Hegelians as 'sophists' also wouldn't fit Nietzsche? Or is this a big mistake? In this work, I discuss what *The Birth of Tragedy* makes me think around such questions.

Keywords: *The Birth of Tragedy*, Wilamowitz-Moellendorff, Dionysus, Apollo, Schopenhauer, classical philology, style

Giriş

Metafiziğin tarihine bakınca bir düşünürde iki farklı türden şeye tanıklık edebileceğimizi anlarız. Bunların ilki, düşünürün güçlü ve istisnai karakteridir; ikincisi ise elbette onun öğretisi. Kimilerinde bunlardan yalnızca biri, kimilerinde ise ikisi birden kendini bize açar. Ne var ki öncekiler çoğunlukta, sonrakiler azınlıktadır. Bize, gerçeğe uygun bir öğretiyi benzersiz bir karakter bütünlüğünde göstermeyi başaran, azınlıktaki yalnızca bu birkaç seçkin düşünürdür. Ne tuhaftır ki, modern dönemlerin irade felsefelerinde çoğunlukla ilk akla gelen Schopenhauer'ı, bu ayrıcalıklı seçkinler arasında saymanın, bir başka deyişle, onu hem karakterce hem de öğretisince dünyanın hakikatine erişmiş yüceler arasında anmanın imkânı bulunmaz. Bunun nedenini, onun yaşama ve özellikle kadınlara karşı dizginsiz öfkesinde arayan görüşler, onun gerçek büyüklüğünü görme şansını yitirmiş naif gözlemlerdir. Aksine, Schopenhauer'ın öfkesi, bir filozofun düşüncesinde karşılaşmaya çoğunlukla alışık olmadığımız karakter yalınlığından gelir. Bu karakter, düşünce tarihinin en tutarlılarından, dürüstlükte karşısına çıkarabilecek birini bulmanın en güç olanlarından. Onu yüceler mertebesinde alıkoyan nedir? İrade ile arzu, ihtiras ve istekleri karıştıran, genellikle bunları birbirine indirgeyen öğretisi olabilir mi? Bu öğretinin en büyük talihsizliği, yanlışlığıdır. Bu karıştırma, Schopenhauer'ın bedene saygısından ileri geliyordu. Bedene olan saygısı ise onu küçümsemesine yol açıyordu. Bu negatif diyalektiğin bir tek mirasçısı vardır, o da Nietzsche'den başkası değildir.

Nietzsche, Schopenhauer'ın başlangıçta eğip büktüğü bu büyük diyalektikçi, yaşamın olumsuzlanmasını lanetlediği sırada, eğiticisiyle hesaplaşıyordu; Zerdüşt'ün bedeni küçümseyenlere ve ölümü vaaz edenlere yönelen öfkesinden en büyük pay, Schopenhauer'a düşer. Nietzsche'nin eğiticisinden öğrendiği şey, neyin doğru olduğu değil, nasıl felsefe yapılacağıdır. Bu yolda sözünü sakınmamayı öğrenir ondan Nietzsche ve bu işte daha inceliklidir; zaten kişinin kendiyi kavgası incelik gerektirir. Zira o da kendiyi kavga halindedir, başkalarıyla değil. Kendini aşma uğrunda kendini yok etmekten geri durmaz Nietzsche. Bu hesaplaşmada gösterdiği cesareti eğiticisinde görmüştür. Bu işin nasıl görüleceğiyle ilgili her şeyi ondan öğrenir.

Yine de Nietzsche'nin felsefesinin en özsel unsurları, onu eğiticisinin karşısına yerleştirir. Nietzsche'nin çekici, Schopenhauer'ın üzerine giderek daha sert iner. Yaşamın ıstıraptan başka bir şey olmadığını düşünenlerin neden yine de yaşadıklarına anlam veremez. Yaşamdan el etek çekip gitmelidirler böyleleri çok arzuladıkları ölümler diyarına. Nietzsche hayrandır eğiticisine; yine de sevgisi horgürüsünde kendini açar. Çünkü "büyük hor görenler, büyük hayranlık duyanlardır." Nietzsche *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'te bu savı ifade ederken, geçmişte kendisini hor görenlerin belleğindeki resmî geçidini izlemediğini biliyoruz; zira içlerinde bu ilkenin kendisi için geçerli olamayacağı biri vardır: Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff (1848-1931).¹ Wilamowitz'in horgürüsü Nietzsche'ye hayranlığından değildir. Bu yazıda bu konudan söz açacağım.

¹ Gilbert Murray'ın 1954'te "zamanımızın en büyük Hellenisti" dediği Wilamowitz, tüm zamanların en büyük klasikçilerinden biridir [Gilbert Murray, "Memories of Wilamowitz", *Antike und Abendland* 4, Vol. 4, No. 1 (1954): 14]. Aslında onun Nietzsche'nin karşısına çıkması Nietzsche açısından bir talihsizliktir; zira bu adam erken yaşta "streitbar", yani argümantatif, tartışmacı, kavgacı, hırçın, militan biri olarak bilinmektedir.

Mesele

Nietzsche'nin bir filozof olarak başka pek azıyla kıyaslanabilecek bir etkisi olduğu muhakkak. Onun eserleri tartışmasız geniş kitleler üzerinde iz bırakır. Hatta bu etkiyi kendi megalomanik amaçlarına koşan Hitler gibi bir barbarlık düzeyinde dahi Nietzsche'nin izini sürebiliyoruz. Bir filozof olarak Nietzsche tartışmasız saygındır, her ne kadar kimileri onun 'vaazlarından' rahatsız olsa da. Peki ya bir filolog olarak? Tanınmış Amerikalı klasikçi William Arrowsmith (1924-1992), 1963'te *Arion*'da üç parça halinde yayımladığı Nietzsche seçkisinde bizzat bir filolog olarak, filolojinin Nietzsche'ye bakışı hakkında bir fikir edinmemize yardımcı oluyor:

Klasikçiler, Nietzsche'nin on yıl boyunca bizzat bir klasikçi olduğunu unutmayı tercih ederler. Ama eğer hatırlayacak olurlarsa da, onun bir filolog olarak başarısız olduğu için bir filozof olduğunu ya da Wilamowitz'in *Tragedyanın Doğuşu*'na saldırısı Nietzsche'yi ziyadesiyle ezdiği için onun profesörlüğü umutsuzluk ve hınç içinde bıraktığını düşünmekten hoşlanırlar. Bunlar, elbette, klasik (filoloji) biliminin şimdiye kadar meslek içinden yapılmış en radikal eleştirisini (*Tragedyanın Doğuşu*'nun 19. yüzyılın filolojisine karşı giriştiği sorgulamayı) alaya alarak etkisiz kılmak ya da Nietzsche'ye haddini bildirmek için tasarlanmış apaçık hurafelerdir. Oysa Nietzsche çoğunlukla görmezden gelindi veya bir klasikçinin dediği gibi, "Saldırısı hak ettiği tepkiyle, şerefli sessizlikle karşılandı." "Şerefli sessizliği" "kasıtlı kayıtsızlık" diye okuyun. Nitekim Sandys'in üç ciltlik devasa eseri *History of Classical Scholarship*'inde Nietzsche ya da onun herhangi bir yazısı kesinlikle anılmaz. Daha geçen yıl bir Amerikan üniversitesinin basın komitesi Nietzsche'nin *Wir Philologen*'inin çevirisini, mesleğe düşman edeceği savıyla -şüphesiz doğru- reddetti. Gerçekten de, birkaç istisna dışında, klasikçiler doksan yıl boyunca Nietzsche'yi tamamen görmezden geldiler ya da küçük gördüler.²

Elbette bu küçümseme büsbütün dayanaksız değildir. Nietzsche nasıl ki ilk on yılını Bonn ve Leipzig'de (klasik filolojinin seçkin ustaları Otto Jahn ve Friedrich Ritschl'in yanında) üst düzey bir klasik filoloji öğrencisi olarak geçirmişse, Ritschl'in desteğiyle bir klasik filoloji profesörü olarak geçirdiği sonraki on yılı da "kocaman bir başarısızlık"tır.³ Elbette Nietzsche *Rheinisches Museum für Philologie* için başarılı 'bilimsel' yayınlar yapmıştır;⁴ ne var ki 1872'de *Tragedyanın Doğuşu* ile birlikte filoloji geleneği ile bağlarını stilistik olarak koparması (Grek kaynaklarına ve herhangi bir klasikçiye referans vermeksizin, temel kaynaklardan alıntı yapmaksızın, dipnotlarla kendini açıklamaksızın yazması)⁵ onun gelenek tarafından dışlanmasıyla sonuçlanacak süreci başlatmıştır. Bu noktada Nietzsche'nin genç bir filoloji profesörü, bir klasikçi olarak kaderini, Wilamowitz belirler. Henüz yirmiüç yaşındaki bu kavgacı adam, geçmişte babası tarafından *Schulpforta Gymnasium*'una verildiğinde kendisine rakip olabilecek bir tek kişiyle karşılaşır orada: Friedrich Nietzsche. Nietzsche'nin bu eski okul arkadaşı, şimdi bir kez daha onu düelloya çağırılmaktadır.

Wilamowitz, 1872'de yayımlanan *Die Geburt der Tragödie*'yi okur okumaz, rakibinin yerleşik akademik alışkanlıklardan uzak stili karşısında kan beynine sızar ve öfkeyle

² William Arrowsmith, "On Classics and Classicists (Part II)", *Arion: A Journal of Humanities and the Classics*, Vol. 2, No. 2 (1963): 5. Pasajdaki parantezler metni daha açık kılmak üzere eklenmiştir.

³ James Whitman, "Nietzsche in the Magisterial Tradition of German Classical Philology", *Journal of the History of Ideas*, Vol. 47, No. 3 (1986): 453.

⁴ Bunların birkaçını şöyle sıralayabiliriz: "Zur Geschichte der Theognideischen Spruchsammlung" (1867), "Beiträge zur Kritik der griechischen Lyriker. I. Der Danae Klage" (1868), "De Laertii Diogenis fontibus" (1868), "Analecta Laertiana" (1870), "Der Florentinische Tractat über Homer und Hesiod, ihr Geschlecht und ihren Wettkampf" (1873).

⁵ Daha önce hiçbir klasikçi, *Tragedyanın Doğuşu*'na dek, fikirlerini böylesine "cesurca romantize edilmiş poetik bir formda" ifade etmemiştir. Bkz. James I. Porter, "'Don't Quote Me on That!': Wilamowitz Contra Nietzsche in 1872 and 1873", *Journal of Nietzsche Studies*, Vol. 42, No. 1 (2011): 73-74.

kâğıda kaleme sarılır.⁶ Basel'da henüz yirmidört yaşında bir doktora öğrencisiyken, doktorasını tamamlaması beklenmeksizin kadrolu profesörlüğe layık görülen bu 'parlak' tipin kısa sürede gösterdiği başarılar karşısında 'kıskançlığı'nı gizleyemez.⁷ Wilamowitz'e göre, bu tuhaf stiliyle *Tragedyanın Doğuşu*'nda "Herr N" bilimsel bir araştırma ortaya koymaz.⁸ Bu "vaaz stili" olsa olsa bir gazetecinin "sezgiyle birikmiş" gerçeklerden uzak görüşlerini çağrıştırmaktadır. Şarlatandır Nietzsche. Ne var ki muarızının asıl misyonu, *Ton* ve *Tendenz* dediği şeye dikkat çekmektir. Bu tonda ve eğilimde Nietzsche'nin "tuhaf Hellen kavrayışı" kendini gösterir.⁹ Nietzsche'ninki, "şaşkınlık verici acayip bir bakış"tır. Daha kötüsü, bu bakış, bilimin çetin yollarında elde edilmiş de değildir, aksine peygamberce, kahince, rahipçe bir bakıştır. "Kendi tanrısının destancısı" olan bu adam, "şüphesiz kendi kader arkadaşları için ilham verici" mucizeler bildirir. Bu bir sapkınlıktır Wilamowitz açısından. Herr N'ye gelene dek "klasik-Hellen bilimimiz" gerçeklerden uzak adeta bir "gölge oyunu"ydu; neyse ki Herr N'nin olağandışı ve benzersiz kavrayışı sayesinde bunu farkedebiliyoruz. Wilamowitz'in alaycı üslubu, konu daha içeriksel hale geldikçe gemi aزیya alır: Tragedyayı "elbette Aristoteles ve Lessing anlamadılar", ama "Herr N" anlıyor.¹⁰ Bu patolojik bir ahlaktır; Wilamowitz bu kibrin layığını bulacağına inanır: "Güneşe atılan çamur, onu fırlatanın kafasına geri düşer." Wilamowitz, Nietzsche'nin ne söylediğindenense, bir filolog olarak bunu söylemeye hakkı olup olmadığıyla ilgilenir gibi görünen bu büyük klasikçi, *Tragedyanın Doğuşu*'nun temel iddialarının, filolojinin ve "nihayetinde her gerçek bilimin kahramanlarının peşinden koştuğu araştırma yoluna karşıt" olduğunu iddia eder.¹¹ Wilamowitz'e göre, bu antitetik duruşun, Nietzsche'nin Wagner ve Schopenhauer gibi öncülerine köksel bir başlangıç noktası, bir ilk kaynak aramasından ileri geldiği açıktır. Öyleyse Nietzsche olgulara ya da belgelere dayalı bir bilim pratiği yürütmez; aksine sonuçlara bakarak nedenler inşa eder: "R. Wagner, Schopenhauer'ın müziğin diğer sanat biçimlerine kıyasla istisnai bir statüye sahip olduğu buluşunu 'ebedi hakikat olarak doğrulayıp ona mührünü bastığı' için, aynı anlayışın antik tragedyada da bulunması gerekiyordu" derken, Wilamowitz bunu kastetmektedir.¹² "Nihai bir sonuç arayışında tereddüt etmeden ve yalnızca gerçeği onurlandırarak, bir anlayıştan diğerine" ilerlemek, "her tarihsel fenomeni kendi zamanının varsayımlarına dayanarak kavramaya çalışmak" ve "böylece onu tarihsel gerekliliği içinde haklı çıkarmak": İşte Wilamowitz'in bilim kahramanlarına rehberlik eden eleştirel-tarihsel yöntem. Bu ilkeler bilim toplumunun ortak prensipleridir. "Herr N"de kendini en somut haliyle gösteren "kendini doğrulama peşindeki dogmatik duruş noktası"nın ise bu prensipleri dikkate almadığı anlaşılmaktadır. Eskiçağ'ı "yanlış yorumlayan" Schiller ve Goethe'nin yerine "Herr N" yalnızca Winckelmann'ı dikkate alıyor. Oysa Wilamowitz, Nietzsche'nin onu okumuş olamayacağını, zira "Winckelmann'dan Hellen Sanatının özünü sadece güzelde görmeyi

⁶ Wilamowitz, *Zukunftsphilologie! Eine Erwiderung auf Friedrich Nietzsches "geburt der tragödie" (Geleceğin Filolojisi! Fr. Nietzsche'nin Tragedyanın Doğuşu'na Bir Yanıt)* başlıklı 32 sayfalık zehir zemberek bir broşür yayımlar. Nietzsche, Wilamowitz'e bir yanıt vermemiştir. Onun yerine bu görevi arkadaşları Richard Wagner (1813-1883) ve Erwin Rohde (1845-1898) üstlenirler. Wagner için söze gerek yok; Rohde ise Nietzsche'nin Bonn ve Leipzig'den arkadaşıdır ve o da büyük bir klasik dönem uzmanı ve filologdur. Wilamowitz, ikinci bir *Zukunftsphilologie*'de de Nietzsche'nin "kader arkadaşları"na yanıt verir.

⁷ James I. Porter, "'Don't Quote Me on That!': Wilamowitz Contra Nietzsche in 1872 and 1873", 74.

⁸ Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff, *Zukunftsphilologie! Eine Erwiderung auf Friedrich Nietzsches "geburt der tragödie"* (Berlin: Gebrüder Borntraeger, 1872), 6.

⁹ Wilamowitz-Moellendorff, *Zukunftsphilologie!*, 6.

¹⁰ a.g.e., 7.

¹¹ a.g.e., 8. Wilamowitz'e göre "Filolojinin görevi, o geçmiş yaşamı, şairin türküsünü, filozof ve kanun koyucuların düşüncelerini, tapınağın kutsallığını ve inanan ve inanmayanların hislerini, pazarda ve limanda, karada ve denizde işindeki ve oyunundaki insanların renkli telaşını bilimin gücüyle yeniden canlandırmaktır. Burada da, tüm bilimlerde olduğu gibi, [...] kendi hakikati ve güzelliği içinde anlaşılan şeyin neşlendiren saf bakışı amaçtır" [Wilamowitz-Moellendorff, *Geschichte der Philologie* (Berlin, New York: B. G. Teubner, 1998), 1.].

¹² a.g.e., 8.

öğrenen herkesin, 'ilk birliğin kalbindeki ilkel acının kozmik sembolizminden', 'bireyin yokedilmesindeki ve uyumsuzluktaki sevinçten' tiksinierek yüzünü döneceğini ileri sürer. Ona göre, "farklı zaman dilimlerinde farklı şekillerde kendini gösterdiği için güzelliğin özünü tarihsel anlamda kavramayı ve özellikle Winckelmann'ın ustaca geliştirdiği çifte güzellik duygusunun hakkını vermeyi Winckelmann'dan öğrenen herkes, 'Hellen ruhunun bariz bir yozlaşmasından' asla söz etmeyecektir."¹³ Ama Nietzsche bunun aksini yapar.

Nietzsche *Tragedyanın Doğuşu*'nda, Dionysosçu esrik-gerçeklik ve Apolloncu düş dünyası arasındaki biteviye sürüp giden savaşta bu tanrısal güçlerin Antik Hellen dünyasına nasıl egemen olduklarını, nihayetinde Sokrates ve Euripides'in tragedyayı ve Dionysos'u yeraltına çekilmeye zorlayarak nasıl mülteci hale getirdiğini ve Attika'nın yüzünde kalıcı olarak parlayan Apolloncu parlak ışığın bundan böyle Grek dünyasını köksel birlikten nasıl mahrum kıldığını anlatır. Böylece eski Hellen dünyası, bu "iki düşmanca ilkenin savaşı içinde, dört büyük sanat aşaması"ndan geçerek Dor sanatına varır. Ne var ki, bu evre yolculuğun doruğu değildir. Savaş devam eder: "sonunda Hellenik 'irade'nin metafizik mucizesiyle birbiriyle birleşinceye,"¹⁴ "Attik tragedyanın ve dramatik dithyrambosun kutsal sanat eseri" birbiriyle savaş halindeki bu "iki dürtünün ortak hedefi" oluncaya dek.¹⁵ Hellenler neden Apolloncu düş dünyasının ışığıyla kendi gözlerini kamaştırır da, hakikatten kaçınırlar? Çünkü o, insanı acıklı varoluşunun acımasız gerçekliğinden korur, ona yanılısamalar verir,¹⁶ çünkü hakikat insan için acı yüklü ve dayanılmazdır. Bu trajediyi Silenus hikayesiyle gördüğümüzde, çarpılmışa döneriz: Kral Midas, Dionysos'un refakatçisi Silenus'u ormanda yakalayıp ona sorar, insanlar için en iyi, en mükemmel şeyin ne olduğunu? Silenus bir an direndikten sonra kahkahayla kulakları çınlatır: "Sefil fani tür, kaderin ve eziyetin çocuğu, senin için en yararlı olan şeydir duymamak, onu sana söylemeye neden mecbur edersin beni? Senin için en iyi şey büsbütün erişilmezdir: doğmamış olmak, var olmamak, hiç olmak. Ama senin için ikinci en iyi şey, bir an evvel ölmektir."¹⁷ İşte bu Dionysian hakikat dürtüsünün dayanılmazlığı ve onun üstesinden gelme arzusu Hellenleri Olympos tanrılarını yaratmaya iter. Böylece kendi varoluşuna dayanma imkanını bulacaktır Grek halkı önünde; kendi arzularına, kötülüklerine ve acılarına böyle katlanır Hellenler; Şanlı tanrılarında kendi varoluşlarının yansımalarını izleyerek değil, aksine tanrılara atfedilen acıların aynasında kendilerine bakarak. Aksi halde Sokrates'i bile canından etmeye nasıl dayanırlardı? Tam da bu ihtiyaçtan doğar Hellenin Apolloncu dürtüsü. Tam da tanrısının acısıyla kendisinininkinin kıyaslanamazlığında yaşam çekilir hale gelecektir. Homerik dünya Grek topluma, yaşamı tanrılarına bakarak yaşanır hale getirmeyi öğretir. Hatta daha gerçekçi bir yorumla, Hellenler için, yaşam hala yaşanmaya değmezse de, artık onunla mücadele etmeye, savaşmaya da değmeyeceğini öğrenmişlerdir.

Wilamowitz aynı fikirde değildir Nietzsche'yle. Ona göre, Hellenik kültür Apolloncu eğilimin "yarı-bilinçsiz bir babası"dır ve "Aristoteles'in başka herkesten daha iyi" biçimde gösterdiği gibi, "hakiki bedensel varlıklar olarak" kabul görmüş, "en azından ilk dürtülerinde, Hellenlerin henüz kendi kardeşlerinden ayrılmadıkları yerde, yani insan ırkının ilk çocukluk evresinde" yetişmişlerdir. "Homerik Grekler için tanrılar tamamen gerçek"tir; hatta "Dionysos'a inanan geleceğin filologunun kendi Tanrısının mucizeleri"nden bile daha gerçek. Ayrıca "Homerik periyodun Apollon'u", onun "sekizinci yüzyıldan itibaren ele geçireceği dinsel-politik gücün tohumlarını" taşımaz. "Herr N" bunların hiçbirini bilmez; çünkü "Homeros ile Hesiodos arasındaki rekabetin kör dilencisinin ötesinde Homeros'u tanımiyordu: "Homeros'u doğru dürüst tanımış olsaydı, Homerik dünyaya-gençliğin tazeliğinin, hayatın tatlı zevklerinde neşeli bir coşkunluğun,

¹³ a.g.e., 9.

¹⁴ Friedrich Nietzsche, *Kritische Studienausgabe (KSA) I*, 25-26.

¹⁵ Nietzsche, KSA I, 42.

¹⁶ 'Işıldayan tanrı' (*Scheinende*) aynı zamanda yanılısamanın (*Schein*) tanrısıdır.

¹⁷ a.g.e., 35.

gençliğin henüz çürümemiş kalplerini doğallığıyla tazeleyici dünyasına-yaşam hayalini gerçekten en güzel şekilde düşlemiş bir halkın bu baharına, nasıl atfedebilirdi pesimistik duygusallığı, yaşlı insanların var-olmayış ve bilinçli kendini kandırma arzusunu?"¹⁸ Wilamowitz'e göre, Grekler "özellikle o zaman diliminde, günahsız ve masum bir şekilde güzel ışığın tadını çıkararak ebedi çocuklardı."

Wilamowitz'in analizi oldukça ayrıntılıdır; o, Nietzsche'nin Euripides ve Sokrates'e düşmanlığını, Homeros hakkındaki bilgisizliğini, Grek sanatını salt müziğe indirgeyişini her değerlendirdiğinde, Nietzsche'nin filolojisinin arkasından Schopenhauer'ın felsefesi ile Wagner'in müziği çıkar.¹⁹ Nietzsche'nin fikirlerinin arkasında Grek tarihi bulunmaz, aksine bu görüşlerin arkasından vahşi bir Wagner romantizmi çıkagelir.²⁰ Nietzsche'nin filolojisine, eleştirisine verdiği başlıktaki gibi, *Zukunftphilologie* (geleceğin filolojisi) diyerek onu alaya alan Wilamowitz, bu filolojinin Nietzsche'nin "patron"u Wagner'in *Zukunftmusik*'ini izlediğinden şüphesi yoktur. Her ikisinin aklında bir tek şey vardır: Almanlık. Nietzsche'nin eserinde her şeyin Hellenik olduğu ölçüde Alman'a karşı olmasını umar Wilamowitz.²¹ Dolayısıyla *Tragedyanın Doğuşu*'nun, bilinçli olsun olmasın, dolaylı politik çağrışımlarına dikkat çeker. Hatta Wilamowitz'in endişelerini paylaşan 1950 tarihli bir makalede ilginç bir yorum yapıyor: "Nietzsche'nin Tragedyanın Doğuşu tarzında, o zamandan beri Houston Stewart Chamberlain, Spengler, Egon Friedell, Alfred Rosenberg'inkiler gibi eserlerimiz var. Onlardan Hitler'in Kavgam'ına sadece bir adım kaldı."²² Bu satırların yazarına göre, bu yazarlar ile Nietzsche arasında birkaç benzerlik vardır. Birincisi, hepsinin *Fachleute* denen "eğitilmiş lonca" tarafından reddedilmiş olmalarıdır. İkincisi ise onlar, "salt yetenek ve zahmetli çalışmanın aksine romantik deha, kehanet, sezgi, şeytani anlayışa sahiptirler; ya da yine, amacı gerçeğin keşfi olan ortak bir girişimde birlikte çalışan çok sayıda insana karşı, 'peygamber', 'gören', 'usta-zihin' nosyonu" ile karakterize olurlar: "Şunu belirtmek önemlidir ki, bizzat peygamber veya kahin, deha vb. sözcükler, bazı gizemli olağanüstü yetenekler aracılığıyla gerçeğe sahip olmayı ima eder."²³ Bu düşünceyi dile getiren yazara göre, bilim, bir "dehanın" kaprislerini azarladığında, akademik dünyanın, şair ve edebiyatçıların değil, uzmanların bulgularını kabul etmesi gerekiyor.

Burada amacım, filozof olarak değil belki ama, bir filolog olarak Nietzsche'nin objektif bilgisi hakkında bir zamanlar ortaya çıkmış şüpheleri anımsatmak. Bu şüpheler içinde şimdi *Tragedyanın Doğuşu*'nun yazarının filozof mu, yoksa bir filolog mu olduğu sorulmalıdır. Yoksa o bir filologun felsefesini mi anlatmaktadır? Bu soruyu, Nietzsche'nin eseri hakkında değerlendirme yaparken dikkate almak gerekir. *Tragedya* yayımlandıktan sonra uzun bir süre boyunca ne üzerine görüş bildiren biri çıkmış, ne de hakkında bir *review* yayımlanmıştır. Ondokuzuncu yüzyıl filolojisinin simge haline gelmiş ismi Hermann Usener (1834-1905), öğrencilerinin sorusu üzerine, Nietzsche'nin eserini "hiçbir işe yaramayan yalnızca bir saçmalık" olarak değerlendirmiştir. Usener'in kanaatine göre, "böyle bir şey yazan biri bir bilim insanı olarak ölüdür."²⁴ Bu yorumun, klasik filolojinin

¹⁸ Wilamowitz-Moellendorff, *Zukunftphilologie!*, 12-13.

¹⁹ a.g.e., 19-20.

²⁰ J. H. Groth, "Wilamowitz-Möllendorf on Nietzsche's Birth of Tragedy", *Journal of the History of Ideas*, Vol. 11, No. 2 (1950), 188.

²¹ Wilamowitz-Moellendorff, *Zukunftphilologie!*, 17. Umar, çünkü bir klasik filologun nasyonalizmi akla sığmaz.

²² Groth, "Wilamowitz-Möllendorf on Nietzsche's Birth of Tragedy", 189.

²³ a.g.e., 189.

²⁴ Usener'in görüşünden, bizzat Nietzsche'nin Rohde'ye yazdığı bir mektup yoluyla haber alıyoruz. Nietzsche şöyle yazıyor: "Leipzig'de kitabım hakkında bir görüş hüküm sürüyor: çok saygı duyduğum büyük Usener öğrencilerinden gelen bir soru üzerine ağzından kaçırılmış, 'bu sadece saçmalık, hiçbir işe yaramaz: böyle bir şey yazan biri bir bilim insanı olarak ölüdür.' Sanki bir suç işlemişim gibi; herkes kendisinin kitabımın çok ötesinde olduğuna, onun hakkında boş harcanacak tek bir kelime bulunmadığına inandığından, orada on aydır bir sessizlik olmuştu."

Tragedya hakkındaki genel bakışını yansıttığını söyleyebiliriz. Peki bu bakış tarzının nedenleri hakkında ne söylenebilir? Almanya'da birkaç yüzyıldır yerleşmiş akademik alışkanlıkların dışında kalan bir stil ve üslup ile yazmış olanların çeşitli yollarla akademik çevreden izole edildikleri ya da kendi iradeleriyle kariyerlerini sonlandırdıkları bilinen bir tarihsel olgudur. Dolayısıyla Almanya'da akademinin konservatif alışkanlıklarını kırmak, özellikle 1950'lere dek hiçbir zaman kolay olmamıştır. Bu, özellikle bilim pratiğinde, disiplinler sınırlara bağlı olarak onun terminolojisinde ve probleme yaklaşım tarzında kendini gösterir. Elbette tarih, filoloji, arkeoloji, germanistik, teoloji gibi araştırma nesnesi açısından tarihsel olarak görece daha köklü bilimsel disiplinlerde bu sorunu aşma yönündeki çabalar daha sert duvarlarla karşılaşılır. *Tragedyanın Doğuşu*'nun stilistik olarak gösterdiği farklılık karşısında Almanya'daki klasik filolojinin buyur edici bir tavır içinde olmasını beklemek elbette safdillik olurdu. Nitekim Usener veya Wilamowitz gibi klasik filolojinin seçkin düşünürlerinin Nietzsche'nin eseri karşısında gelenekten yana durmalarında şaşılacak bir şey yoktur. Burada asıl ilginç olan -hemen hemen aynı zaman dilimi içinde benzer bir akademik tepkiyle felsefenin koridorlarında karşılaşan Simmel'i anımsayacak olursak- Nietzsche'nin, bir filolog olarak karşılaştığı tepkiye, bir filozof olarak maruz kalmamış olmasıdır. Bunun objektif ve subjektif olarak iki türden gerekçesi olabilir: Birincisi elbette Nietzsche'nin bir filozof olarak akademide olmak yerine bir gezgin gibi yaşamayı seçmiş olmasıdır. İkincisi ise Nietzsche'nin filolog olarak yapamadığını -ki bu bile tartışmaya çok açıktır- filozof olarak akademinin dışında başarmış olmasıdır. Evet, Nietzsche bir filozof olarak dehasını sergiler. Bununla birlikte *Tragedya*'nın nesnel bir değerlendirmesi onun bir filoloji eseri mi, yoksa bir felsefe eseri mi olduğu sorusunun yanıtına bağlıdır. Zira o her iki yönden de bakıldığında ele aldığı soruna yeni bir bakış getiriyorsa da, filolojik olarak bu yeni bakışın içerdiği soru işaretleri, felsefi bakımdan dikkate değer değildirlir. Sözelimi filoloji, Sokrates ve Euripides'in Apollonian dünya görüşlerinin altını oyan bu bakışta, Hellen hayranlığına bir darbeye Avrupa kültür tarihinin temellerinin sarsılmasına yönelik bir tehdit algılayabilir; oysa bu türden bir Dionysian Grek kavrayışında hayalgücünün, düş ve imgenin sınırlarını aşarak -öyle ki bunlar Nietzsche açısından Apollon'a aittir- "köksel bir"liğe dokunuşuna, "esriklik" içinde yaşamın yolunu tutuşuna tanık olmak felsefenin metafizik amaçlarıyla uyumludur.²⁵ Filozof olarak Nietzsche hakkında sessizliğe de gömülebiliriz. Üstelik buradaki sessizliğin 1960'lara dek filolojinin tercih ettiği türden bir unutuş anlamına gelmediği açıktır. Ancak felsefi bakışın sessizliği Nietzsche'nin stilinin dağdağasına uygun düşmez. Her ne kadar *Tragedyanın Doğuşu*'nda Nietzsche bir estet olarak karşımıza çıkmıyorsa da²⁶ bu stil, Schopenhauer'inkinin aksine, gösterişlidir. Filozof Nietzsche öyleyse, eserini felsefe yorumlayan sestem gürültü patırtı talep eder; tıpkı kendisinin çıkardığı gibi. *Tragedyanın Doğuşu*'nun putları yıkarken çıkardığı gürültüde Nietzsche kendini yüceltmeye başlamıştır. Sokrates, felsefenin bu Apollon bakışı, 'kendini bil!' diye uyardıkça, Nietzsche ölçüsüzleşir.²⁷ Çünkü o, Olympos'un tanrılarını biçimlendiren gerçekliğin temelde Dionysosçu olduğunu Grek dünyasını izleyerek öğrenmiştir, ama bu tanrıların Homeros'tan beri Apolloncu bir yönde biçim kazandıklarını da bize o 'öğretir'.

Akademik bir çalışmanın ciddiyeti, çoğunlukla gelenekle diyalog içinde olmasından ve incelediği meselede uzmanlaşmış görüşleri dikkate almasından ileri gelir. Böyle bir çalışma cesursa, bilim toplumunun bir parçası olan biri tarafından yazıldığı bilinci içinde

Letter to Rohde, Oct. 25, 1872'den akt. James Whitman, "Nietzsche in the Magisterial Tradition of German Classical Philology", 455.

²⁵ Nietzsche, KSA I,29-31.

²⁶ a.g.e., 14. Burada Nietzsche sanata yaşamın görüş açısıyla baktığını belirtir; yoksa yaşama sanatın gözünden değil. Belki de filolojinin onun stilinde bir vâiz görmesinin nedeni, Nietzsche'nin *Tragedyanın Doğuşu*'nda estetten çok yaşam gurusu, bir 'Meister' görünümünde karşımıza çıkmasında aranabilir.

²⁷ Sokrates'i Apollon ile ilişkilendirmek tartışmalı bir bakış gibi görünüyor; öyleyse de bundan hemen emin olabilir miyiz?

gerçekleştirilmiş olması ölçüsünde cesurdur. Cesaret başıbozukluk değildir. Dolayısıyla böyle biri, kendi alanında akademik eğilimlere riayet ederek bir otorite haline gelebilir. Halbuki Nietzsche'nin *Tragedyanın Doğuşu*'ndaki tonu, meslektaşlarının gözünde, burada kendilerine adeta parmak sallandığı ve filoloji geleneğinin hor görüldüğü izlenimini oluşturmuştur (gerçi Nietzsche hor görüyorsa, hayranlığındandır!). Bu stil, bir öğreticiye aittir; halbuki bir filolog olarak akla uygun kanıtlar getirmesi (yani *demonstrative* olması) beklenmektedir. Biz de, bir filozof olarak savlarını gerekçelendirmesini (yani *monstrative* davranmasını) istememeli miyiz ondan? Böyle bir talep, bildiğimiz Nietzsche'nin felsefesinden bizi yoksun bırakır mıydı? Filozof bunu göze almalı mıdır? Kendini açıkça ifade etmenin literal yollarını terk etmekten kaçınmalı mıdır? Burada önemli bir yol ayrımına geliyoruz: Bir yazarın stilistik seçimlerinin (Nietzsche'de olduğu gibi poetik formda karşımıza çıktığında) onun iddialarını yorumla açık hale getirip getirmeyeceği. Nietzsche'nin ölümünün ardından onun (özellikle '*Übermensch*' minvalindeki) fikirlerinin nasyonal sosyalizmin amaçlarına tahvil edildiği gerçeği bu sorunun önemini gösteriyor. Fikirlerinin yaktığı ışık, kaynağını yeterince aydınlatmıyorsa, bu ışığı kendi karanlık amaçlarına giden yolu aydınlatmak için kullanabilecek kötülerini önceden akıl etme zorunluluğunu, bir dehanın sorumluluğu olarak talep etmeye hakkımız yok mudur? Nietzsche bunu eğitimcisi Schopenhauer'dan öğrenmemiş görünür.

Kaynaklar

- Arrowsmith, William (1963), "On Classics and Classicists (Part II)". *Arion: A Journal of Humanities and the Classics*, Vol. 2, No. 2 (Summer), pp. 5-27.
- Groth, J. H. (1950), "Wilamowitz-Möllendorf on Nietzsche's Birth of Tragedy". *Journal of the History of Ideas*, Vol. 11, No. 2 (Apr.), pp. 179-190.
- Murray, Gilbert (1954), "Memories of Wilamowitz", *Antike und Abendland* 4, Vol. 4, No. 1, pp. 9-14.
- Nietzsche, Friedrich (1988), Kritische Studienausgabe (KSA) I: *Die Geburt der Tragödie, Unzeitgemäße Betrachtungen I-IV, Nachgelassene Schriften 1870-1873*. Herausgegeben von Giorgio Colli und Mazzino Montinari. Berlin/New York: Walter de Gruyter.
- Porter, James I (2011), "'Don't Quote Me on That!': Wilamowitz Contra Nietzsche in 1872 and 1873". *Journal of Nietzsche Studies*, Vol. 42, No. 1, Special Issue Nietzsche's Ancient History (Autumn), pp. 73-99.
- Whitman, James (1986), "Nietzsche in the Magisterial Tradition of German Classical Philology". *Journal of the History of Ideas*, Vol. 47, No. 3 (Jul. - Sep.), pp. 453-468.
- Wilamowitz-Moellendorff, Ulrich von (1872), *Zukunftsphilologie! Eine Erwiderung auf Friedrich Nietzsches "geburt der tragödie"*, Berlin: Gebrüder Borntraeger.
- Wilamowitz-Moellendorff, Ulrich von (1998). *Geschichte der Philologie*, Berlin, New York: B. G. Teubner. (Bu çalışma ilk kez 1921'de yayımlanmıştır.)